

Tíz ujjal is lehet zongorázni

Beszélgetés Bölöni Domokos íróval, szerkesztővel

– Egy ideje visszavonultan élsz, igaz, a világhálón változatlanul aktív vagy. Mi ennek az oka? Nem hiányzik a nyüzsgés, na jó: a társasági élet?

– De. Csakhogy beállt a „telítettségi állapot”, finomabban: megvénültem szépen. Vagyis rusnyán. És ami eddig ilyen vagy olyan volt, kezdett ilyen is, meg olyan is lenni; végül már sem ilyen, sem olyan... Egymás után szünetek meg a boldogulás szárnyvonalai, a helyiérdekű vasutakat benőtte a gaz, a síneket ellopkodták, új fejezet kezdődött a prérin, és én nem bírom a hosszú utazásokat, tengeribetegséget kapok a gyors járműveken. A konszolidációnak álcázott új rablókorszak gusztustalanságai elrémítettek. Korábbi kíváncsi, rámenősnek vélt, de inkább csak kissé izgága, néhol nyegle karakterem elröstellte magát, nem kér már semmiből,

Nyugdíjasként behúzódtam a tömbházba, a panel jó kis sziget, megvédett a kovidtól is. De a sztrókot nem sikerült kibekkelnem, hűtlenné vált szerveim vérszemre kapva küldik a vészjeleket. Immár ha szeretném, sem hagyhatom el huzamosabb időre az otthonomat. A népdal egyik sorával mímelem a vigasztalást: „Sepertem eleget, seperjen már más is.” Szerencsémre könnyen cserélhető alkatrésze voltam a ’társas-

ságnak, és áldott jó természetem is megóvott az összezuhanástól. Persze nehéz megbékélni az időmilliomos státusszal, mikor továbbra sincs az embernek kedve a mindenáron-munkához, a „fő, hogy dolgozzanak” jelszó kegyes önámításához. Elek apó tollából muzsika, lusta szájból hessegetés.

– Társasági életet említettem, de valójában irodalmi életre gondoltam, amiből korábban is kimaradtál/kihagytak. Miért?

– Fogalmam sincs. Vagyis csak ségédfogalmam volna, de az is zavaros.

Nem tartozom sehová. Későn érkeztem, vidékről, az ilyen-olyan csoportosulásokról jobbra csak olvastam, idegennek éreztem a brancsokat. Ha írtam valamit, elküldtem valamilyen szerkesztőnek, az vagy válaszolt, vagy nem, az írásom vagy megjelent, vagy nem, inkább nem. Az én „brancsom” irodalmi szerkesztőkből állt, Hornyák Józsefből, Mózes Attilából, Kiss Jánosból, Bajor Andorból, Csiki Lászlóból, Cseke Gáborból, Lászlóffy Csabából, Nagy Miklós Kundból, Nemess Lászlóból; s aki hirtelen nem jut eszembe, attól bocsánat.

Az első könyvem (*Hullámok boldogsága*, Kriterion, Bukarest, 1980) a Forrás sorozat kései darabjaként jelent meg. Énvelem a szerkesztő Csiki László beszélgetett róla kolozsvári lakásán. Elküldött vodkáért, mire megjöttem, nagyjából összeállt. Aztán Bukarestből postán érkeztek a tiszteletpéldányok és a honorárium is. A megjelenését támogató ajánlás két nagy írótól érkezett, Bajor Andortól és Szilágyi Istvántól. Érzékletes hasonlattal olyan focistaként jellemeztek, aki régóta a pálya szélén térdepelve várja, hogy pár percre őt is beküldjék.

Nem jártam beszélgetésekre, bemutatókra, sem időm, sem pénzem nem lévén. Csupán egy vagy két Hargita megyei találkozón vettem részt, például *A könyv hónapja falun* című téli akció meghívottjaként.

Ha néha el is gyűltem az ilyen-olyan összejövetelek résztvevői között, fából faragott elefántnak éreztem magam a porcelán(könyves)boltban. Barátokat viszont mindig „szereztem”, ők voltak az igazi nyereségem. Persze Korondon a Firtos Művelődési Egyletben tartottunk jó találkozó-

kat. Lapot is indítottunk, *Hazanéző* címmel. Ambrus Lajos főszerkesztő, főszerző, lap- és könyvkiadó irányította a csapatot. Volt humorest és kacagóból is, szerencsénkre azokat a mindenre figyelő rendszer nem vette túl komolyan.

Az egzegéták valószínűleg afféle félreforgó különkerékként hallgatták/nézték nyikorgásomat; a Kánon bentlakói szerencsétlen flótásnak, árva csórónak tekintenek ma is. Vérig sért, de natürlích csöppet sem zavar. Nem nyomorogtam, ceruzával is felvágásból írtam, mint Tersánszky Józsi Jenő a fronton. Írógépet sokára sikerült szereznem, mégpedig a Lászlóffy Csaba jó öreg masináját, amelyet a hazalátogató Molnos Lajos buszoztattott ki Korondra. Visszatérve ő adta át Csabának az „ellenértékét”.

Az írás eleinte olyan volt, mintha felhangolatlan citerát birizgálnék egy hegyezetlen ácsceruzával.

– *Valaha – Gálfalvi György emlékei szerint – felmerült a neved az Igaz Szó lehetséges szerkesztőinek névsorában, aztán végül egy napilap redakciójában kötöttél ki. Ha rajtad múlik, melyiket választod?*

– Nekem nem szóltak. Ha tán mégis, felejtős. Lehet, hogy talán Páll Lajos javasolt valamit, kedveltük egymást; dehát ki tudja, miféle érdekek mentén hasadt az a vászon, mikor szabni kezdték.

Az 1990-es év fekete márciusa után újságírók is hagyták el az országot, nem tudni, ki menekült, ki kánaánozott. Magam Korondon már nem láttam nagy értelmét a jelenlétemnek: miután a gyorsan szerveződő székely falu elindult az önkormányzati úton, addigi „bábáskodásom” úgyszólván okafo-

gyottá vált. Az iskola sem vonzott már annyira.

Amikor Nagy Miklós Kund kitelefonált, rövid gondolkodási időt kértem. A család egyetértett, igent mondtam a *Népújságnak*. Ebben az is benne volt, hogy mi odafenn a Sóvidéken nem félünk a medvétől.

Az új megyei főtanfelügyelő az áltott Rodostó-járó Beder Tibor lett, elintézte, hogy a szakminisztérium elengedjen a „kötelékéből”, nem tartoztam többé a tanúghöz.

Másfelől meg én mindig is vásárhelyinek tartottam magamat. Egyik felmenőmről Koós Ferenc írt az *Életem és emlékeim, 1828–1890* című könyvében. Iskolatársa volt a református kollégiumban bizonyos dányáni Bölöni Domokos, falubelije közül az egyedüli jó tanuló – aki egyszer csak a honvédseregben tűnik fel. Ezt írja Koós Ferenc: „Bölöni Domokos 1849. januárjában órséget állt Dés városánál. Odaérkezett Bem tábornok kocsija. Bölöni tizedes a tábori jelszót követelte, másként nem engedi tovább a tábornok kocsiját. Hiába unszolták a barátai, hogy ne okvetetlenkedjék, hiszen Bem apó ül a kocsiban! Nem és nem, ő csak a jelszónak hisz, így áll a regulában. A kocsit kíséző honvédtiszt végre megmondta a jelszót.

– Mehet! – engedte útjára a fogatot.

Bem tábornok kíváncsi volt, ki és mi állította meg a kocsiját? Elmondták neki.

Brávó, székler! – kiáltott ki a kocsiból Bem József, és kihajolva integetett az őrállónak...”

Hát én mindig számot tartottam Marosvásárhelyre, s hogyne jöttem volna örömmel! A napilap nyüzsgése-bozsgása izgalmas, ott mindig tör-

ténik valami. Megismertem a vidéket, bábáskodhattam a nagyobb települések művelődési egyesületeinek létrejötténél, lapjaik indításánál, eseményeik krónikása lehettem, riportokat írhattam, szóval csaknem minden műfajban kipróbálhattam magam.

– *Hivatalos státusod szerint újságíró valál, számomra napilapnál dolgozó író... Hogyan egyeztethető össze a kétféle minőség? Neked hogyan sikerült?*

– Nem okozott gondot. Ugyanis tanárként is írónak tartottam magamat, ezt a diákjaim is érezték, és valahogy másként viszonyultak hozzám. A napilap művelődési rovatába írhattam, a hétfői irodalmi-művészeti melléklet, a *Múzsza* munkatársaként riportot, recenziót, interjút, aztán karcolatot, novellát is közölhettem. Később gyermekoldalt is szerkesztettem, *Stipendium* címmel. Volt humoros oldalunk, sőt ilyen jellegű felolvasásokat is tartottunk. A humor-klub, a Flaszter jó ideig működött, pályázatot írtunk ki, díjakat adtunk műkedvelő olvasóinknak. Éltre hívtuk a Súrlott Grádics irodalmi kört –, de ennek története hosszúra nyúlna. Annyit csupán, hogy antológiája (Elekes Ferenc kisregényének címét kölcsönözve) *Az eltérített felvonó* címmel jelent meg (Kriterion, 2011).

Úgyhogy én ott úgy voltam újságíró, hogy szinkronban mindvégig író voltam.

– *Egy napilap képtelen megélni csupán az olvasóiból: reklámbevétele, alapítványi támogatásokra szorul. Ami fölött általában a politika diszponál. Ez fokozottan érvényes az erdélyi magyar sajtóra. Hogyan élted meg ezt a helyzetet?*

– Személyesen nem igazán érintett az ügy, azt az időszakot éltem át ott,

amikor a dolgok nagyjából rendben mentek, sok előfizető, sorok az újságosbódék előtt. Támogatás is érkezett, az adminisztráció tette a dolgát; igaz, volt olyan időszak, amikor a lapot Kolozsváron nyomták, a „duba” vitte a megszerkesztett oldalakat, ment vele a tisztafej is, néha hajnalban indulhattunk vissza a kész lappéldányokkal a csomagtartóban... Megérkezve a kapuban cidrizve vártak a reggeli lapárusok!

A fizetésre nem panaszkodhattunk. A szerkesztőség viszonya a politikai tényezőkkel nem lehetett zökkenőmentes, de mindig találtak valami olyan modus vivendit, hogy a kecske is megmaradjon, s a káposztát se lopkodják szét a profitéhes farkasok.

– *Igencsak kötődsz a vidékhez – szülőföldhöz –, novelláid szereplőinek zöme a falu világából származik. Hadd kérdezzem meg: vidéki vagy városi embernek tartod-e magad?*

– Én „egy városi vidéki” vagyok, mert Marosvásárhely még mindig vidék, és még sokáig az is marad. Az élményanyagom persze a falu világából való, de 1990 után helyet kért az urbánus tematika is, ezt könyveim tanúsítják.

– *Novellistaként ismernek, akként könyveltek el. Arra gondoltál-e, hogy esetleg más pázmán is kipróbáld magad?*

– Jelent meg kisregényem is, *Déji Gyurka pontozója* címmel (Impress Kiadó, Marosvásárhely, 1998). 1989 előtt szinte reménytelennek tűnt nagyobb lélegzetű szöveget írni, mégis ezt a könyvet egy nyári vakáció idején róttam, ceruzával. Később is szerettem volna regényt írni, de (szerencsére?) sosem vitt rá a bűnöm.

A kisregény kapcsán volna egy emlékem. Amikor annak idején, a nyolcvanas évek végén ez a történet a marosvásárhelyi szépirodalmi folyóiratban több folytatásban megjelent, vittem néhány *Igaz Szót* azoknak is, akikről írtam. Szorongva vártam, mi lesz. (Mert esetleg meg is villázhatnak érte. Hiszen első novellám megjelenéséről is egy rendőr „szívessége” folytán értesültem. Hja, az jó világ volt, gondolhatnók, ha a zsarú is ráér művelődni; hanem a rend őrére csakhamar kiderült: nem olvasta az írást, úgy adták oda neki az *Utunkat*, hogy „vonjon felelősségre”. Kész kritikusi fegyverzetben lépett a piaci kocsmába. Megállapodtunk, hogy előbb beleássa magát az ötperces mesébe, aztán pedig értekezünk. De ő nem tudott az én nyelvemen, én meg hiába beszéltem neki a munkám nyelvét. Így végül külön asztalnál poharaztunk.)

A kisregény Rebije egy ideig évődve könyvbéli nevével szólította magát, a szereplők pedig rendre korrigálták nekem a múltat: az sem így volt, ez sem éppen úgy; kiigazították itt is, ott is. Dehát nincs mit tenni, sóhajtottam; ez itt már így van megírva. Akkor jó. És úgy maradt megírva. A világ beletörődik a fikcióba. Amihez hozzáfértem, akár regényt érő témát is, besűríttem valami rövid szövegbe, leadtam, aztán elballagtam a „kábelkorcsomába”, traccsolni, fröccsözni.

Hát ez régen vala. Ma sehová sem járok. Elekes Ferenc írta, hogy Bölöninek mindig van bora. Nem sok, de van. Eltekintve a metaforától: most is van. De már nem kívánom. Érdekes, a regényírást néha még igen.

Nem tudom, maradt-e időm valamiféle nagy felfedezésre. Hogy miután

hosszú éveken át két ujjal pötyögtettem a zongorán mindenféle kóbor dallamocskát, hirtelen megszáll az ihlet, vagyis leszól az angyal az égből: Helló, egyorru komám, tíz ujjal is lehet ám zongorázni! Hát nem a kicsikutyatar-kával kezdeném...

– *Magányos foglalatosság az írás, te viszont valaha kultúraszervezőként is igen aktívnak mutatkoztál... Sokáig a Kedei Zoltán műtermében otthonra talált Vár-lak-estek rendezvénysorozat lelke voltál, könyvbemutatók, irodalmi rendezvények házigazdájaként. Lesz-e folytatása?*

– Bizonyos járatokat már nem lehet újraindítani. Vagy a kezelőszemélyzet öregedett ki, vagy az utazóközönség talált más libegőre. Duma helyett idézem a drága Kedei Zoltán naplőbejegyzését egyik estünkről a Várban: „Súrlott Grádics gyertyafényben. Kép, vers, zene. Vár-lak, 2008. okt. 8., szerda. Plakát a főbejáratnál. Délután öt órára be is gyűl hús érdekklődő. Bölöni Domokos vezeti az egyórás találkozót. Beszélek *Főnixmadár* című festményemről, melyet bemutatásra szántam. Darabont-Horváth Éva klasszikus gitáron játszik. Három színinövendék verseket ad elő. Versmondásra jelentkezik négy önkéntes előadó is, közük Kecskés Lajos és Kuti Márta. Domi könyvet ajándékozott a szereplőknek, én meg grafikát. Utána három palack bort bontottunk.”

– *Könyveid többsége magánkiadásban jelent meg. Kényszerből vagy kéneylemből?*

– Néhány könyvem a Kriterion, illetve az Impress Kiadó jóvoltából láthatott nyomdát. A koldulást megvetem, nekem is nagy szégyen a kérés, elrémültem a pályázás/pályáztatás körüli

„titkos” bozótküzdelmek híreitől, és hát spórolt pénzemen, igen szerény körülmények között, nem túlságosan igényes külsővel készült kis könyvet adtam ki –, ebbéli törekvésemben főleg a Juventus Kiadó, személyesen Szucher Ervin volt segítségemre, tördelőszerkesztőként és borítótervezőként pedig Donáth Nagy György, régi munkatársam. A borítókra önzetlenül engedte át rajzai, festményei reprotját atyai barátom, néhai Kedei Zoltán festőművész. Ezek a kötetek nem kerültek kereskedelmi forgalomba, tehát sosem jutnak el például Kappadóciába. Egy-két bemutatón dedikálhattam belőlük, valamint küldtem ismerőseimnek, barátaimnak, szerkesztőknek, érdeklődő olvasóknak. A kicsivel is beérem, szobrot nem kérek; rajtam ne hergelve magát a boldog utókor.

– *A hazai kritika – eddig – nem kényeztetett el, olvasóid annál inkább, hiszen keresik, igénylik az írásaidat. Sok ez vagy kevés?*

– Sosem a szakmának írtam, mindig az olvasónak. (Ez egy pompás álszent mondatocska, mint a kedves reklám százöt esztendősen nénijéé, aki sosem nézett tévét, mindig csak a rádiót hallgatta.) A történetmesélés nem a hullámmódi divat „eredménye”: mindig is mesélni szerettem. Anekdotázó típus volnék, mit tudom én. Két megjegyzésre jól emlékszem: a hetvenes évek elején valaki azt írta rólam, hogy rááll a tollam a novellára; egy másik méltató pedig azt, hogy nem igazán tudok mit kezdeni az egyébként gazdag élményanyagommal. Azóta ennek a kissé még mindig zilált emlékkazalnak a rendezgetésével bajmólok –, tanulgom a szénahúzó horog használatát. Mindenik könyvemről írt valaki valamit, többnyire

figyelemre méltó dolgokat, a recenziók jegyzéke nem túl tekintélyes, de nekem kedves szerzőktől való. Első kötetemről Szávai Géza írt 1981-ben. És hadd említem meg betűrendben Albert-Lőrincz Márton, Bajna György, Borcsa János, Hadnagy József, Lázok János, Markó Béla, Nagy Miklós Kund, Nagy Székely Ildikó, Nagy Pál, Simó Márton, P. Buzogány Árpád, Ráduly János nevét.

Illik megköszönnöm Márkus Béla debreceni professzor elemzését – „...*elmúlik a világ reumája*” (*Bölni Domokos kisprózáiról*) – a *Székelyföld* 2022 novemberi számából.

– *Marosvásárhelynek szépirodalmi lapja is van, de igen ritkán közölsz benne. Miért?*

– A rendszerváltozás előtt és kis ideig utána is közöltem ezt-azt, de az új nép, aki a szerkesztését föl vállalta, nem kimondottan a magamfajta kóbor guzlicásról ábrándozhatott. A dolgok a kölcsönösség iratlan, ám annál kötelezőbb „törvénye” szerint működnek immár. (Van rá egy kissé trágár román szólás, elhallgatnám.) A kölcsönösség mint irodalmi rendező-elv teljesen eluralta a csalitosokat és a berkeket –, nem kértem s nem kérek belőle. Közben természetesen tiszteltem azokat a tehetségeket, akik 1990 után tűntek fel, és műveiknek kell a laptér, az érvényesülés. Vének volna, sőt bűn elorozni előlük bármelyik lapot, folyóiratot.

– *Az 1989-es politikai változásokig az irodalmi életen kívül, Korondon éltél. Akkoriban sok pályatársad választotta az emigrációt. Benned soha nem fordult meg a kitepedés gondolata?*

– Hát ezzel nem úgy vagyok, mint Elek apó a Mária néni megcsalásának gondolatával. Hogy ti. sosem csalta

volna meg?... És valamelyik kópé a fiatal írók közül utólag megtoldhatta (vagy már Apó is direkt poénnak szánta?): „Fiaim, nem! – ...de most már olyan bánom-forma...” Szóval nem. Két-három-négy alkalommal jártam az anyaországban, itt-ott, Miskolcon, Mezőkövesden, Budapesten... Élveztem a hirtelen szabadságot, tobzódtam benne. De pár napi baráti vendéglátás után belém döbrent: nem tudnék itt még jóformán szuszogni sem rendesen. Azt láttam hangsúlyozottan „kiforrni”, ami ide csak később „gyűrűzött be”. (Nem kívánom kifejtteni.) És aztán már nem kíváncsi voltam ki, és nem is mentem. Aminthogy katonakorom (1967/68) óta sem Temesvárra, sem Bukarestbe nem vágytam, s el se mentem, pedig 1990 óta tagja vagyok a román írószövetségnek. És enyém a magyar írószövetség ezredik tagsági könyve, oda 1999-ben vettek fel, a két kedves emlékezetű író: Fodor Sándor és Sütő András méltatása nyomán.

A Bajza utca 18-ban sem jártam, nem úgy vágyom a hazát, ezt is, azt is, hogy kitapossam a járdáit, ellepjem hivatalait –, hanem csak csendes szemlélődéssel, mintegy a lélek átderengő pipafüstje mellett gondolok ezt-azt, erről is, amarról is.

– *Ha már itthon maradtál, hogyan ítéled meg, merre mozdult el a világ, benne erdélyi magyar glóbuszunk sorsa az utóbbi három évtized során?*

– Ó, hát ezt már Magyarai Lajos megválaszolta, mégpedig Kőrösi Csoma szájába adva: „A nép, melyből vétettem, bizonyonnyal megél, / tagadjátok le előtte kínjaim, / elég, ha gond akasztja, próbálja a tél.” Nem kell féltetni bennünket. Olyanok vagyunk, mint maga a világegyetem: tágulunk vagy zsugo-

rodunk. Vagy mint a cirkuszbéli repülő tehén: egy hétig repülünk, egy hétig nem repülünk. Most (és mindig) éppen nem repülünk. A teljes elaljasodást mindig felváltja valamiféle tisztulás, katarzis. Ki ússza meg, ki megy rá: részletkérdés, mindig voltak és lesznek járulékos áldozatok. Én ugyan keveset gondolok ezekkel. A ringben már kétszer is rám számoltak. A harmadikat ejszé' nem várom meg.

– Székely János azt állította: meghalt a líra, mert elvesztette társadalmi funkcióját... Miként látod a próza helyzetét, megvan-e még a János úr által említett társadalmi funkció?

– Mindig kedveltem a nagy pesszimizmákat. Viszont minden, amit Isten teremtett, az bizony jó –, amint azt a Művész Úr a Teremtés befejeztével kegyeskedett kinyilatkoztatni. Ezért aztán mindennek is van „funkciója”, nehogy már éppen a versnek s a prózának ne lenne. Nagy költőnk gondolata arra utalhat, hogy minden változik, és hovatovább mindig tovább változhat, akár a Motor Anti bá lakodalma. Most elmarad, de megtartják később, amikor nem a Singer varrógépet kell beledalolni a „Nincsen olyan lány, mint a magyar lány...” kezdetű nótába. Addigra talán megvénül a menyasszony, de a cél: az cél –, s a nóta: az nóta. Lám, a levegőt is mennyit rontjuk, mégis megvan a társadalmi funkciója. Ha nem lenne meg, fulladásos halállal múltánk ki az árnyékvilágból.

– Pennás – vagy inkább már bilentyűzetes? – emberként szerinted

van-e jövője az irodalomnak, illetve a nyomtatott betűnek, túléli-e a Gutenberg-galaxis az internet világával való találkozást?

– Amilyen bajok sújtották és sújtják folyamatosan az emberiséget, s mégis főnixmadárkodik, mégpedig sikerrel, miért éppen az egyik legfőbb vívmánya menne veszendőbe? Egyszer KAF (Kovács András Ferenc – Sz. L.) nekem is ajándékozott egy fénymásolt papirost, rajta egyik versével. Mielőtt ellátta kézjeggyével, még odabiggyesztette: „Böloni Dominak, hogy ne éhezzenek a maradékai.” Hát én ezt azóta is őrzöm. És a saját könyveimet és a könyvtáram könyveit és a memóriába mentett könyvtáramat és zsákokban csaknem minden kacatot, levelet, kéziratot, régi lapokat, folyóiratokat, plakátokat hűséggel tárolok kinn, az erkélyen. Mikor eljön az ideje, valaki befűt velük. Az is haszon.

– A pandémia kapcsán életünk számos olyan árnyoldalával szembe-sültünk, amelyek mind-mind arra figyelmeztetnek: nem jó irányba halad a világ... Szerinted van-e okunk a reménykedésre?

– Nincs, de mit érünk vele? Illetve volna, de. Azt hittük, a huszadik század borzalma nem lehet überelni. Látjuk: lehet. Sárkányfogvetemény vagyunk.

Mégis a Madáché lehet az utolsó szó, illetve az Úré, a Tragédiából: Mondottam, ember...

Szentgyörgyi László